

*Кудлай В. О., канд. наук із соц. ком., доцент;
Савік К. О., здобувач вищої освіти,
Маріупольський державний університет, м. Київ*

ІНФОРМАЦІЙНО-ПОШУКОВІ СИСТЕМИ В БІБЛІОТЕЦІ

Широке поширення персональних комп'ютерів та швидкий розвиток телекомунікаційних мереж призвели до інтенсивного зростання електронних бібліотек. Сьогодні багато статей і книг публікуються безпосередньо в електронному форматі, а паперові джерела інформації активно оцифровуються. Однією з найактуальніших потреб, що виникають під час роботи з великою кількістю електронних джерел, очевидно, є швидкий пошук із наданням релевантних і точних результатів, тобто необхідно знайти сам документ і конкретну сторінку чи абзац у цьому документі. Особливу цінність являє собою контекстний пошук, який враховує тематику тексту під час видачі результатів на пошуковий запит. Це важливо в основному у пошуку наукової літератури, оскільки багато термінів мають різне значення у різних науках, і релевантність результатів істотно залежить від визначення контексту, у якому необхідно знайти інформацію. Збирання даних може здійснюватися або людиною, або за допомогою технічних засобів і систем – апаратно [1, с. 28–29]. Система збирання електронних даних може являти собою складний програмно-апаратний комплекс. Зазвичай, сучасні системи збирання електронних даних не тільки забезпечують кодування інформації і її введення в комп'ютер, а й виконують попередню (первинну) обробку цих даних. Збирання електронних даних – це процес отримання відомостей із зовнішнього світу і приведення їх до вигляду, стандартного для прикладної інформаційної системи. Обмін даними між системою, що їх сприймає, і навколишнім середовищем здійснюється за допомогою сигналів [1, с. 28–30]. Інформація являє собою не всяке відображення, не всяке знання, а те знання, що виражене в повідомленні. Інформація виступає як невід'ємна сторона відображення, а саме як його змістовна сторона, як підсумок, результат, зміст процесу відображення. Інформація розглядається як сукупність даних, зафіксованих на матеріальному носії, збережених і поширених у часі і просторі та усвідомлених відомостей про навколишній світ, які є об'єктом зберігання, перетворення, передачі і використання [4, с. 7].

Повідомлення несуть інформацію. Відповідність між повідомленням і інформацією не є взаємно однозначною. Одну і ту саму інформацію можуть нести різні повідомлення. Одне і те саме повідомлення, по-різному інтерпретоване, може нести різну інформацію. Якість інформації можна визначити як сукупність властивостей, що обумовлюють можливість її використання для задоволення визначених відповідно до її призначення потреб. На практиці використовують характеристики інформації з погляду оцінки її споживачем (користувачем) на основі низки показників якості інформації [1, с. 9–13].

Потреба пристосувати особливості сучасних технологій ускладнює розуміння основних понять і функціональних можливостей електронної бібліотеки, створюючи перешкоди й високу вартість впровадження нових систем електронної бібліотеки [4, с. 19–20]. Проєктувальниками таких систем зазвичай виступає технічний штат бібліотеки з недостатнім досвідом у розробці такого роду програмного забезпечення або програмісти, яким бракує знань з області організації, функціонування та побудови електронної бібліотеки з використанням вебтехнологій [4, с. 19–20]. Отже, системи електронної бібліотеки часто створюються «з нуля», використовуючи наявну архітектуру ПЗ, що не враховує переваги електронної бібліотеки і наявний досвід побудови таких систем. До того ж, часто не враховується той факт, що сьогодні з'явилося багато доступних інструментів для побудови електронної бібліотеки або систем електронних бібліотек. Як наслідок, це призводить до нездатності до взаємодії, ізоляції й неминучих витрат у майбутньому. У процесі роботи з електронними ресурсами кожна організація стикається з низкою проблем щодо одержання доступу до інформаційних ресурсів інших організацій і виробництва власної електронної інформації та її поширення [5, с. 42–43]. Людина, щоб відібрати з масиву документів потрібні, має прочитати чи переглянути їх вміст. Для прискорення та спрощення цієї процедури виникли різні форми скороченого запису змісту документів – інструкції, реферати, каталоги [2; 4]. Але у всіх цих випадках під час відбору документів за їх скороченими описами використовується природна мова [1; 4]. Це перешкоджає використанню природної мови для фіксації та ототожнення понятійної інформації. Тому формальні системи, призначені зберігання документальної інформації для подальшого пошуку, вимагали створення спеціальних інформаційних мов. Для пошуку серед безлічі електронних документів зараз найбільш ефективною і поширеною є схема із застосуванням індексу документів. Це означає, що перед здійсненням пошуку необхідно провести індексацію документів. Засоби навігації дають змогу користувачу здійснювати управління процесом пошуку. Водночас «дружність» інтерфейсу характеризується не тільки ергономічністю і зрозумілістю, а й варіантністю вибору операційних об'єктів [5; 3]. Процес пошуку інформації являє послідовність кроків, що призводять за посередництва системи до деякого результату, і дають змогу оцінити його повноту. Оскільки користувач зазвичай не має вичерпних знань про інформаційний зміст ресурсу, в якому проводить пошук, то оцінити адекватність виразу запиту, так само, як і повноту одержуваного результату, він може, ґрунтуючись лише на зовнішніх оцінках або на проміжних результатах і узагальненнях, зіставляючи їх, наприклад, з попередніми [5, с. 22].

У загальному випадку процес пошуку інформації складається з таких етапів: формулювання запиту природною мовою, вибір пошукових систем і сервісів, формалізація запиту на відповідній ПІМ – проведення пошуку в одній або декількох

пошукових системах; огляд отриманих результатів (посилань); попередня обробка отриманих результатів: перегляд змісту посилань, вилучення та збереження релевантних і пертинентних даних; за необхідності – модифікація запиту і проведення повторного (уточнюючого) пошуку з подальшою обробкою отриманих результатів. Інформаційний пошук має на увазі використання певних стратегій, методів, механізмів і засобів [5, с. 20, 24]. З допомогою програм текстових редакторів (процесорів) та видавничих систем. Програми обробки текстів призначені для підготовки всіх видів текстової документації – статей, листів, технічних описів. Практично будь-який документ, що звичайно готувався на друкарській машинці, може бути створений за допомогою комп'ютера і спеціального програмного забезпечення. Водночас з'являється можливість багаторазово виправляти окремі фрагменти, не вводючи наново весь текст, змінювати шрифти, вставляти малюнки, підготовлені на комп'ютері, і, нарешті, друкувати на принтері потрібну кількість примірників документа. Можна автоматично скласти змісти документів, перевіряти правильність написання слів [1, с. 46–49]. Отже, обробка текстових матеріалів на комп'ютері не тільки виконується швидше і ефективніше, ніж на друкарській машинці, але і надає нові, недоступні раніше можливості. Сучасні програмні продукти для обробки текстових документів значно відрізняються один від одного своїми характеристиками, можливостями введення і редагування тексту, його форматування і виведення на друк, складністю в освоєнні і користуванні [1, с. 46–49].

Список використаних джерел

1. Бонч-Бруєвич Г. Ф., Носенко Т. І. Організація та обробка електронної інформації: навчальний посібник. Київ, 2013. 92 с.
2. Оністрат Н. Електронні та карткові інформаційно-пошукові системи бібліотеки: питання взаємодії. *Бібліотечний форум України*. 2007. С. 14–16. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/187221801.pdf>
3. Резниченко В. А. Інтеграція наукових електронних бібліотек на основі протоколу. *ОАІ-РМН Проблеми програмування*. 2007. С. 97–112.
4. Спірін О. М., Яцишин А. В., Іванова С. М., Кільченко А. В. Використання електронних систем відкритого доступу для інформаційно-аналітичної підтримки педагогічних досліджень. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2016. 174 с.
5. Сухий О. Л. Алгоритми пошуку. *Алгоритми пошуку в інформаційних системах: методичні рекомендації*. Київ. 2015. 70 с.

